

Vojko Devetak

SVETA PEDESETNICA

Iz apostolskog propovijedanja poslije prvih Duhova sasvim je jasno da je Kristovo uskrsnuće bilo temeljni događaj njihove vjere i središte religioznog života. Prvim kršćanima Uskrs je bio blagdan nad blagdanima pa se stoga nije slavio samo jedan dan ili osam dana već sedam puta, sedam tjedana, a k tome su dodali još blagdan Duhova kojega su slavili velikom svečanošću. To razdoblje od pedeset dana, koje teče od uskrsne nedjelje do nedjelje Duhova, kršćanski pisci II. i III. stoljeća nazivlju grčkom riječi »pentekosté — pedesetnica«. Svih tih pedeset dana slavilo se jedno jedinstveno Kristovo pashalno otajstvo. Uzašašće i silazak Duha Svetoga usko su povezani s tim jednim otajstvom, jer su oni plodovi Uskrsnuća. I Evanđelisti te pashalne događaje promatraju povezano, više ih promatraju teološki nego njihov povijesni slijed. Sv. Luka opisuje Uzašašće kao da se dogodilo na sam dan Uskrsnuća. U Jeruzalemu, koncem IV. stoljeća, u isti dan se slavilo Uzašašće i Duhovi.

Stara i sveopća tradicija Crkve svjedoči da se je »sedam tjedana svete pedesetnice« slavilo kao jedan blagdan, blagdan Kristove proslave. »Pedeset dana od nedjelje Uskrsnuća do nedjelje Duhova slave se poklicima i radosti kao jedan dan, dapače kao jedna velika nedjelja«, tvrdi sv. Atanazije.¹ Prastara liturgijska molitva veli: »Bože, htio si da proslava Vazma otajstveno traje pedeset dana.«² I obredi istočnih Crkava uskrsno vrijeme zaključuju uvečer nedjelje Pedesetnice, a tako je bilo i u rimskoj liturgiji u vrijeme Leona Velikog. To je bilo pashalno slavlje koje se produživalo pedeset dana, od kojih ni jedan dan nije bio veći od drugoga, svi su imali karakter slavljenja Kristova Uskrsnuća koji šalje svoga Duha. To je bilo vrijeme uskrsne radosti, stalno se pjevao veseli uskrsni aleluja, molilo se na nogama, nije se uopće postilo jer je Uskrsli Zaručnik (usp. Mt 9, 15) među njima, usred svoga puka.

Od IV. stoljeća to razdoblje uskrsnog slavlja počelo se dijeliti i cijepati. Pod utjecajem historicizma, kad se povijest spasenja počela promatrati anegdotski, pod utjecajem pisanja Djela apostolskih (Dj 1, 3) četrdeseti dan poslije Uskrsa počelo se posebno slaviti Uzašašće, a pedeseti

¹ Epist. fest. 1, PG 26, 1366.

² Zborna molitva u misi bdjenja Pedesetnice.

dan silazak Duha Svetoga, pa su ti blagdani djelovali kao da su odcijepljeni od Pashe. Ta pocijepanost postala je još izražajnije kad su u V. stoljeću pred Uzašašće uvedeni tzv. »Prosnici« koji su svojim pokorničkim karakterom sasvim u suprotnosti s tim liturgijskim vremenom. Da se jače komemorira silazak Duha Svetoga koncem VI. stoljeća nelogično je dodana osmina Duhova. Nelogično, jer osmina nastavlja blagdan koji je u stvari zaključak, zaključak pashalnog slavlja. Izolirano, anegdotsko promatranje događaja spasa na neki je način frakcioniralo Kristovo pashalno otajstvo, pa se zaboravilo na njegovu cjelokupnost i jedinstvo u prilog izoliranih blagdana koji su s vremenom postali nekako zatvoreni sami u se.

Liturgijska obnova II. vatikanskog sabora vratila je tom pashalnom razdoblju njegovo jedinstvo i njegovo pashalno značenje. Nedjelje se više ne zovu »nedjelje po Uskrsu«, već »uskrsne nedjelje«; ukinuta je duhovska osmina; dokinut je i naziv »nedjelje po Duhovima«, a uveden točniji i sretniji naziv: »nedjelje kroz godinu«. Uzašašće i Duhovi doduše slave se posebno, ali kao organički dijelovi jedne jedinstvene pashalne cjeline. Jedinstvo se očituje i u tome što se VIII. nedjelja naziva: »Pedesetnica«.

Svi dani ove radosne Pedesetnice imaju svoje vlastite formulare u misi i časoslovu. U misnim čitanjima prevladavaju dva biblijska pisca: Luka (Djela apostolska) i Ivan (Evangelje i Otkrivenje) jer u njihovim spisima kršćansko iskustvo jasno vidi novost koja povezuje u jednu perspektivu uskrslog Krista s darom Duha Svetoga. Djela apostolska posebno osvjetljaju plodove proslavljenog Gospodina u životu i razvitku prve Crkve. Kroz liturgijska slavlja i funkcije ovog vremena ističe se uskrsna radost, jedinstvo pashalnog otajstva u njegovim bitnim aspektima smrti, uskrsnuća, uzašašća i silaska Duha svetoga. Mnoge molitve podsjećaju također na uskrsnu milost novokrštenika, na njihov novi život što su ga primili po Kristovu otajstvu.

Jači intenzitet ima prvi tjedan ili uskrsna osmina. Nekoć je taj tjedan bio blagdan kad se nije radilo. Od X. do XIX. stoljeća uskrsni ponedjeljak i utorak bili su zapovjedni blagdani. Kroz taj tjedan posebna se briga posvećivala katekumenima, odnosno novokrštenicima, njihovoj religioznoj pouci i praksi.

Dani od Uzašašća do Duhova svojim posebnim formularima podsjećaju na Kristova obećanja koja se odnose na dar Duha Svetoga. U tim pred duhovskim danima želi se istaknuti djelovanje Duha Svetoga kojega šalje Krist da izvršuje i dovršuje njegovo djelo spasenja u svagdanjem životu Crkve sve do Kristova povratka. S time je nadomještena negdašnja duhovska osmina koja je ukinuta, a i ona je kasnijega podrijetla. Misa duhovskog bdjenja ne može se slaviti subotom ujutro, već navečer kao prva misa Duhova.

Kroz cijelu Pedesetnicu uskrsna svijeća svojom istaknutom prisutnošću znakovito simbolizira Kristovu prisutnost među svojima i potiče ih

na uskrsnu radost spašenih. Svijeća se na dan Duhova pohranjuje u krstionicu i ponovo se užije prigodom dijeljenja krštenja.

Možda će biti teško kod vjernika kroz vrijeme Pedesetnice stvoriti radosno raspoloženje, jer su naši vjernici navikli da se osjećaju blagdanski samo u dane kad se ne radi. Kod vjernika pracrkve te dvije stvari nisu imali nikakve povezanosti jer u njihovo vrijeme ni nedjelje nisu bili dani odmora, pa su nedjeljom i svetkovali i radili. Kasnije zakonodavstvo proglasilo je nedjelju neradnim danom. Da bi vjernici prevladali misao da je blagdan nerad, treba sve učiniti da im se što dublje ucijepi duhovni sadržaj vjere. Kristovi su sljedbenici vanjstinom podvrgnuti radu i patnjama, ali nutrinom oni žive s Kristom u Bogu. »Naš se vanjski čovjek raspada, a naš se nutarnji čovjek obnavlja iz dana u dan« (2 Kor 4, 16). Od časa kad je kršćanin shvatio da je spašen on treba pomoću Duha, kojega mu je darovao Uskrsli Krist, živjeti životom pashalne duhovnosti, svojim životom svjedočiti tu radost očekujući sigurni dan Kristova povratka.

Uzašašće i Duhove promatramo ne toliko u njihovom hronološkom, koliko u logičnom odnosu: to su aspekti jednog te istog Kristova otajstva, Kristove proslave i pobjede. Krist je velik jer je pobjednik nad smrću i grijehom (Uskrsnuće), jer je moćan kod Oca (Uzašašće) i jer nam je poslao Duha Svetoga.

Obred intronizacije i pedesetdnevna prisutnost uskrsne svijeće znakovito simbolizira najvažnije aspekte uskrsne pedesetnice, Kristovog uzvišenja i proslave. Svijeća usred zajednice vjernika svojim svjetlom govori kršćanima da Krist nije nekakvi akrobat koji spektakularno uzlazi tamo gdje ga mi ne možemo slijediti. Svojim uzašašćem Krist je otvorio niz naših svagdanjih uzašašća, a da nam u tom pomogne šalje nam svoga Duha. Prema tome, Uzašašće i Duhovi su blagdani naše promocije na nebo, a upravo ta radost nadahnjuje liturgiju tih dana.

Uzašašće se, prema tekstu Djela apostolskih (1, 3), slavi četrdeseti dan poslije Uskrsa. Ni jedan sabor, ni crkveni pisci prije IV. stoljeća ne spominju Uzašašće kao poseban blagdan, jer su se Uzašašće i Duhovi slavili povezano s Kristovom proslavom. U V. stoljeću blagdan Uzašašća slavi se posebnim danom u cijeloj Crkvi kao zadnja etapa Kristova prijelaza s ovog svijeta k Ocu, njegovo ustoličenje s desne Oca da bi nas »učinio dionicima svoga božanstva«, kako veli predslavlje Uzašašća. »Naučavanje svetih — evanđeoskih — tekstova poziva nas da u tom otajstvu prepoznamo dva povezana, no različita aspekta: s jedne strane Kristovo nebesko proslavljenje koje se poklapa s Uskrsnućem, s druge strane njegov posljednji odlazak nakon razdoblja ukazanjâ, odlazak i povratak k Bogu čemu su apostoli bili svjedoci na Maslinskom brdu a što posebnije slavi liturgijski blagdan Uzašašća. Uskrsli, nakon nekog razdoblja prisnih

susreta sa svojim učenicima, povlači iz svijeta svoju vidljivu prisutnost i vratit će se na svršetku vremena.«³

Duhovi. Hebreji su pedeseti dan nakon slavljenja svoje pashe u početku slavili dan zahvalnosti za žetvu, a kasnije spomendan sklapanja Saveza na Sinaju što su ga njihovi oci sklopili s Jahveom pedeseti dan nakon izlaska iz Egipta. Premda kršćani pedeseti dan nakon Uskrsnuća silaskom Duha Svetoga slave početak novoga Saveza, taj dan nema nikakve veze s hebrejskim slavljinama. Za prvu Crkvu Duhovi su punina Kristove Pashe. Uskrsni i proslavljeni Krist dovršuje svoje djelo slanjem Duha Svetoga. U tom pashalnom mentalitetu u Jeruzalemu se, po svjedočanstvu hodočasnice Heterije, slavilo isti dan Uzašašće i silazak Duha Svetoga, dva aspekta jednog te istog otajstva. Sam Krist kao da povezuje ta dva događaja kad veli: »Vama je bolje da ja odem, jer ako ne odem, Branitelj neće doći k vama« (Iv 16, 7).

Od IV. stoljeća počelo se slaviti duhovsko bdjenje, za vrijeme kojega se podjeljivalo sakrament krštenja onima kojima je odgođeno.

Liturgija blagdana Duhova svestrano razvija djelovanje Duha Svetoga u svijetu i u Crkvi. Moli se da Bog potvrdi ono što je izveo u ljudima te da njegov Duh obnovi lice zemlje. Djelovanje Duha Svetoga posebno je sažeto i naglašeno u duhovskoj Posljednici, koja je toga dana u misi obavezna. Komemorira se silazak Duha Svetoga na sve krštene, a posebno na one koji su se u vazmeno vrijeme preporodili vodom i Duhom Svetim. Povezanost s Uzašašćem izražena je u predslavlju i u nekim antifonama.

Istog dana slavi se i ustanovljenje Crkve koja pod vodstvom Duha Svetoga ide prema svom dovršenju u posljednji dan kad se Gospodin vrati.

Na blagdan Duhova dijeli se sakrament Potvrde kao završni čin kršćanske inicijacije koja je počela krštenjem u uskrsnoj noći.

Silaskom Duha Svetoga na zemlji je osnovano Božje kraljevstvo, ustanovljena hijerarhija Crkve, a čovjek po Kristu i Duhu Svetome postao član Kristove Crkve, sjedinjen s Kristom i učvršćen za borbu protiv zla. Duhovi svakog kršćanina podsjećaju da je i on apostol koga zaokuplja briga za izgradnju Božjeg kraljevstva. On treba nastojati ne samo da svi ljudi postanu Božja djeca i njegova braća, već i nastojati da strukture zemaljskog grada prilagodi Božjoj djeci izgrađujući miran i sretan život kao odraz budućeg nebeskog grada.

³ X. Leon-Dufour, *Rječnik biblijske teologije*, Zagreb 1969, 1404.